

INNOVATION OCH INTENTION

Sveriges Skolledares ställningstaganden om AI i skolväsendet.

Inledning

Få samhällssektorer kommer påverkas lika mycket av Artificiell Intelligens, eller ha lika stor betydelse för hur Sverige hanterar tekniken på ett ansvarsfullt sätt, som skolväsendet. Det är i skolan morgondagens samhällsmedborgare behöver lära sig hur man skiljer fakta från åsikter och spekulation, hur tekniken kan användas och vilka gränser för användning som måste finnas.

Internetstiftelsen senaste rapport visar att nära sex av tio barn i åldern 8–19 år använder AI-verktyg idag. De söker information, använder AI som en kompis och tar hjälp av AI för skolarbete. Ändå är det få av dem som fått tillräcklig kunskap om algoritmer, källkritik och etik vid AI-användning.

Enligt den senaste TALIS-undersökningen använder dessutom nära en tredjedel av lärarna i Sverige AI i sitt arbete till allt ifrån lektionsplanering till bedömningsstöd. Trots det uppger bara fyra av tio skolledare i Sveriges Skolledares undersökning att de själva eller deras personal har fått den utbildning de behöver för att använda AI på ett säkert sätt i skolan.

Om staten inte tar ansvar för att leda utvecklingen riskerar vi att olikvärdigheten i skolsystemet ökar när kunskap och kritiskt tänkande både blir ojämnt fördelat och ligger steget efter den tekniska utvecklingen.

AI kan, om det används rätt, frigöra värdefull tid för skolans kärnuppdrag – barnens och elevernas utbildning. Men den möjligheten kommer inte av sig själv. Utan kapacitet att leda och förstå utvecklingen riskerar vinsterna att utebli.

Skolsystemet är avgörande för Sveriges framtid. Därför är det avgörande att skolsystemet finns med när Sveriges AI-politik tar form.

Ann-Charlotte Gavelin Rydman
Förbundsordförande, Sveriges Skolledare

Sveriges Skolledares förslag:

- 1** Sveriges AI-strategi skall inkludera skolväsendet – från förskola till vuxenutbildning – som ett strategiskt område för AI-kompetens, etik och implementering samt sätta upp höga mål om digital kompetens i ICILS och PISA, där AI-kunnighet kommer att mätas.
- 2** Skolledare ska få kompetensutveckling i såväl hur de kan använda AI, som om regelbördan som kringskär AI-användning.
- 3** Samtliga skolhuvudmän ska ta fram en lokal AI-policy och ha en ansvarig för AI-governance utsedd. Policyn ska samverkas med berörda fackförbund.
- 4** Staten bör ge Skolverket och DIGG i uppdrag att ta fram bindande standarder för skolväsendet för att säkerställa interoperabilitet, säker AI-användning och minskad dokumentationsbörda.
- 5** Svenskt skolväsende ska prioritera användning av europeisk, säker, transparent och etisk AI, och inte bli beroende av internationella AI-tjänster.
- 6** Alla barn, elever och deltagare ska få möjlighet att utveckla AI-litteracitet och digital kompetens i skolan, förskolan, vuxenutbildningen och folkhögskolan.
- 7** Regeringen ska tillsätta en utredning för att kartlägga behov och förutsättningar för framtidens utbildning i ljuset av AI-utvecklingen.
- 8** Regeringen bör föreslå skrivningar i läroplaner som tydliggör undervisning om AI, informationsförståelse och digital etik från tidig ålder med inspiration från kommande OECD/EU ramverk (som publiceras 2026).
- 9** Regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att ta fram stödmaterial och vägledningar om AI i undervisning och bedömning, men också för styrning och ledning för skolledning och skolhuvudmän.
- 10** Regeringen bör ge Integritetsskyddsmyndigheten ett särskilt uppdrag att ge riktat stöd till skolväsendet, gällande dataskydd, riskbedömning och ansvarsfull användning av AI i undervisningen samt för administration i skolväsendet.
- 11** Sverige bör tillsammans med sina nordiska grannländer inrätta en nordisk regulatorisk sandlåda för edtech där skolor, forskare och leverantörer kan testa AI-baserade utbildningsverktyg under kontrollerade och säkra former. Syftet är att möjliggöra innovation utan att kompromissa med etik, transparens eller likvärdighet.

1**Bakgrund:
AI i utbildningsväsendet, vad står på spel?**

Sveriges Skolledare vill börja med att konstatera att diskussionerna om skolans digitalisering allt för ofta hamnar i ett för eller emot. En så svartvit bild av skolans digitalisering främjar varken barnens och elevernas lärande eller skolans och förskolans utveckling. Utbildningssystemet måste växa och utvecklas, utan att vara överdrivet teknikoptimistiskt.

Det går samtidigt inte att bortse ifrån att en samhällsutveckling av sällan skådat slag pågår just nu. Var sjunde månad fördubblas kapaciteten för så kallade large language models (LLM) så som ChatGPT och CoPilot. Verktynen kan redan idag göra sådant vi bara kunde drömma om för tio år sedan, och vem vet vad de kommer kunna göra om ytterligare tio år.

Flertalet studier pekar på att utbildningsväsendet är en av de branscher som är högst exponerade mot AI (se bl.a. ESO 2025:2 Algoritmer för allmän nytta), vilket innebär att utvecklingen kommer ha stor påverkan på sättet vi bedriver utbildning, samt vilka kompetenser utbildningen ska förbereda för. Hur AI utvecklas och tillämpas inom utbildningsväsendet kommer i det stora hela att ha en avgörande betydelse för Sveriges möjligheter till likvärdig utbildning för alla barn, elever och deltagare, eftersom utbildningssystemet är avgörande i att säkerställa AI-litteracitet och digital kompetens.

Skolledare är ansvariga för barnen och elevernas måluppfyllelse, skolan och förskolans arbetsmiljö och utbildningens kvalitet. Därför är det viktigt att ha kunskap om hur digitaliseringen och AI-utvecklingen påverkar både skolledaruppdraget och utbildningen i stort, och att skolledare får rätt förutsättningar att ta sitt ansvar samt känner till vilka krav de kan ställa på såväl huvudmännen som regeringen.

Därmed är AI också en arbetsrättslig fråga. Det handlar om vikten av att minska dokumentationsbördan för en bättre arbetsmiljö, och om att skydda den personliga integriteten. Vi behöver bevaka att arbetsvillkor, löner och maktstrukturer inte försämras på grund av omställningen. Sveriges Skolledare efterfrågar ett nationellt ledarskap från regeringen för att säkerställa likvärdighet och rätt förutsättningar för såväl den utbildningen finns till för, som för dem som arbetar i utbildningssystemet.

EU lanserar nu sin AI-strategi under parollen "AI first". Våra grannländer har till skillnad från Sverige redan tagit tydliga steg på vägen mot det synsättet. Norge har inkluderat AI i sin digitala strategi med särskilda mål för kompetensutveckling i skolan. Estland och Finland har infört AI i läroplaner och satsar på fortbildning för lärare som en del av den demokratiska motståndskraften. Och Danmark har inkluderat barns och ungas digitala kompetens och AI-kompetens i sin nationella digitala strategi. Sverige måste ta samma steg.

1

Bakgrund: AI i utbildningsväsendet, vad står på spel?

1.1 Begreppsförklaring

- **Artificiell intelligens (AI):** Teknik som kan utföra uppgifter som normalt kräver mänsklig intelligens, så som att känna igen mönster, dra slutsatser, föreslå beslut eller lösa problem. Det används redan idag i till exempel rättstavning, bildigenkänning, översättningstjänster och personliga rekommendationer.
- **Generativ AI:** En typ av AI som kan skapa nytt innehåll så som text, bild, ljud eller kod, utifrån enkla instruktioner. De bygger ofta på så kallade Large Language Models (LLM), alltså språkmodeller som har tränats på enorma mängder textdata för att kunna förstå och efterlikna mänskligt språk. Exempel är ChatGPT och Copilot som kan skriva texter, eller bildgeneratorer så som Dall-E som skapar bilder utifrån en beskrivning.
- **Digital automation:** Enklare manuella arbetsuppgifter som kan automatiseras med syfte att minska den administrativa bördan. Målet är ofta att spara tid och frigöra resurser, men det finns också en risk att digital automation gör att vi gör fel saker snabbare istället för rätt saker snabbare.
- **AI-governanceansvarig:** Det avser en utsedd person eller funktion med ansvar för att leda, samordna och följa upp användningen av AI inom skolorganisationen. Det innefattar bland annat att säkerställa att AI-verktyg uppfyller juridiska krav, etiska riktlinjer, integritetsskydd och krav på likvärdighet. Rollen kan exempelvis innehas av en skolchef, IT-strateg, kvalitetsansvarig eller annan ledningsfunktion, men ansvaret måste vara tydligt definierat.
- **Regulatorisk sandlåda:** En kontrollerad testmiljö där nya teknologier kan prövas inom tydliga juridiska och etiska ramar. I en sandlåda för edtech kan skolor, forskare och leverantörer tillsammans testa AI-baserade verktyg i verkliga utbildningsmiljöer – utan att tumma på elevers integritet, rättssäkerhet eller likvärdighet.

2

Nationellt ledarskap och statens ansvar

Sveriges Skolledare anser att ett nationellt ansvarstagande är nödvändigt.

Sveriges Skolledare anser därför att regeringen som komplement till den nationella digitaliseringsstrategin ska ta fram en digitaliseringsstrategi samt riktlinjer för AI i skolväsendet. En strategi och riktlinjer visar på statens ambitioner, och ger också såväl huvudmän som skolans personal en bild av vilken utgångspunkt som arbetet ska ha. Men en strategi och riktlinjer är inte självuppfyllande. Utan konkreta förslag på hur verksamheterna ska resurssättas och stöd i implementeringen riskerar det att bli skrivbordslådeprodukter. Därför måste skolans professioner vara inblandade i framtagandet.

Sverige har undertecknat UNESCO:s rekommendationer om etiska förhållningssätt till AI, vilka särskilt betonar vikten av AI-litteracitet för både elever och skolans personal. För att kunna nå dessa rekommendationer måste Sverige omgående ha en plan för att säkerställa bred AI-litteracitet, även för unga. Därför krävs att staten tar ett helhetsansvar och säkerställer riktlinjer för ansvarsfull AI-användning i skolan och förskolan.

Förbundet anser också att staten bör ta fram bindande standarder för skolan som säkerställer att tekniska system kan prata med varandra. Det är ett stort problem att floran av digitala verktyg är alldeles för stor, och att kravställningen i upphandlingen allt för ofta brister, vilket leder till ökad administrativ börda. I takt med att mängden mjukvara som används i skolan och förskolan ökar förordar därför förbundet att staten också säkerställer interoperabilitet.

3

Lokalt ledarskap och AI-governance

AI-förordningen - eller AI Act - är EU:s nya lagstiftning för att reglera AI-system. Syftet är att skydda människor mot skadlig eller diskriminerande AI och att skapa trygghet, transparens och ansvar när AI används i samhället.

AI-förordningen bygger på ett riskbaserat system. Ju högre risk ett AI-system har, desto hårdare regler gäller. Dessa regler gäller både för leverantörer och användare av AI. AI-förordningen trädde i kraft 2024 och kommer att tillämpas fullt ut från 2026.

Många av de AI-verktyg som används i skolsystemet faller inom kategorin hög risk (art 6 bil III). Detta då skolan är en plats där barn och unga bedöms, styrs, och formas, och AI därmed kan riskera att påverka elevers möjligheter, rättssäkerhet, integritet och utveckling. Exempel på AI som klassas som hög risk i skolkontext är algoritmer som analyserar elevdata för att ge stöd, AI som ger betygsrekommendationer, system som styr antagning eller disciplinära beslut, eller som används för elevövervakning

AI-förordningen kräver att organisationer som använder hög risk-AI utser en ansvarig person eller funktion för AI-governance. Det kan vara en IT-chef, kvalitetsansvarig, skolchef eller annan roll, men någon måste äga frågan. AI-governance handlar om styrning, ansvar och rutiner kring hur AI används i organisationen. Det omfattar allt från vilka verktyg som är tillåtna, till hur man följer upp effekter på arbetsmiljö, likvärdighet och rättssäkerhet.

För att skolhuvudmän ska kunna följa kraven i AI-förordningen är det viktigt att det finns lokala riktlinjer för AI-användning eller en AI-policy på plats. Syftet är att arbeta för en ansvarsfull och effektiv användning av AI i skolmiljön för att främja lärande, utveckling och trygghet för barn, elever och personal.

4

Etik, integritet och arbetsmiljö

Generativa AI-system är inte byggda för utbildningssystemet, de är utvecklade för att effektivisera affärsverksamheter. Så vad innebär det för det pedagogiska ledarskapet, arbetsmiljön, det juridiska ansvaret och för professionernas status att generativa AI-verktyg används i skolan?

I takt med att antalet digitala verktyg som används i skolan ökar, ökar riskerna för såväl otillbörlig användning av användarnas personuppgifter, som övervakning av kollektiva beteendemönster för att bygga databaser som, särskilt med framtida analysmetoder, kan resultera i en oerhörd koncentration av information som kan missbrukas. Att ge skolans organisation beredskap för detta är väldigt viktigt.

I EU:s AI-förordning klassificeras AI-system för övervakning av arbetstagare samt beslutsstöd i arbetslivet som högrisk-AI (art 6 bil III). Det innebär att sådan AI är särskilt reglerad på grund av sina potentiella risker för individers rättigheter och friheter, rätten till privatliv och till skydd mot oproportionerlig övervakning. Risker med att inte ha robusta bestämmelser kring datadelning är att det blir en informationsasymmetri mellan arbetsgivare och arbetstagare som kan sätta arbetstagaren i ett ogynnsamt maktförhållande.

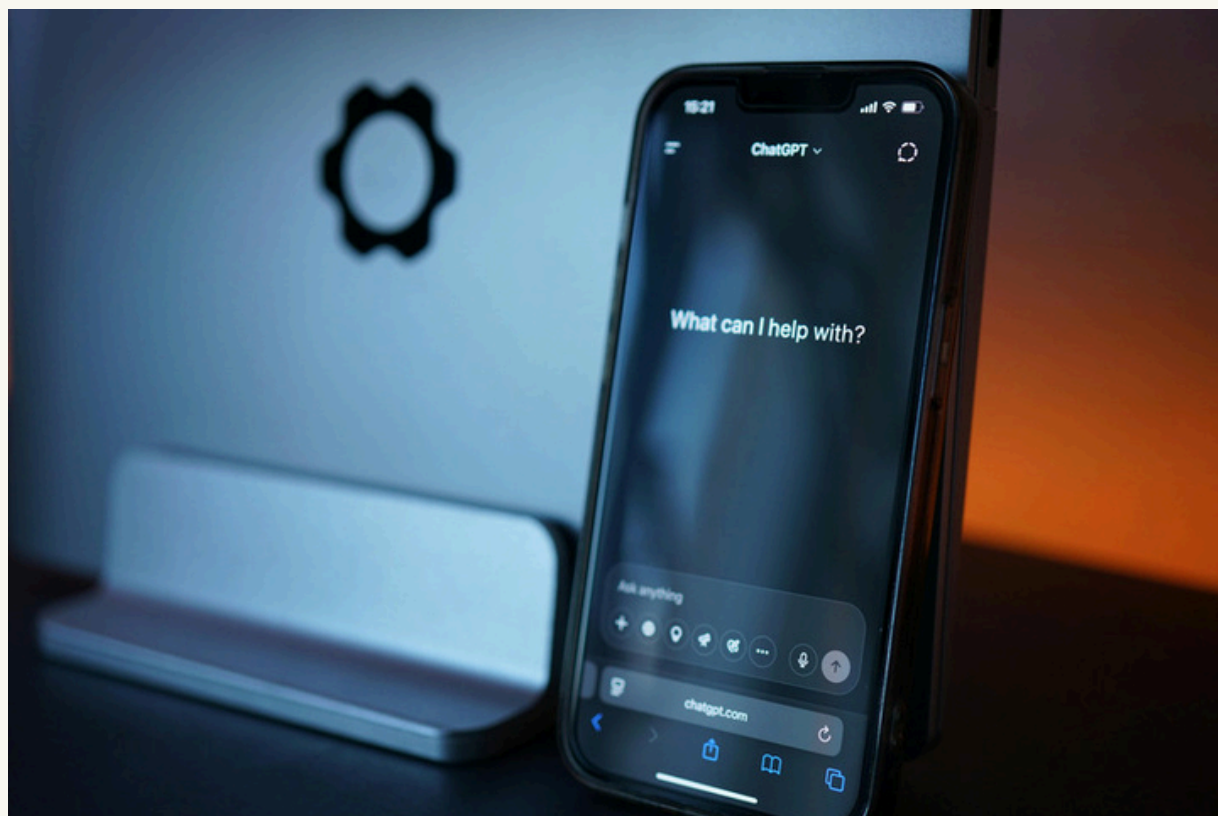
Därtill finns det också säkerhetspolitiska risker med ökad datadelning. I ett förvärrat säkerhetsläge bör Sverige inte utan vidare uppmuntra skolor, förskolor, vuxenutbildningen och fohögskolor att använda AI-system vars datahantering sker i tredjeland. Skydd mot olovlig teknikanskaffning och otillbörlig påverkan måste prioriteras, därför förordar förbundet att huvudmän bör prioritera användning av inhemsk, säker, transparent och etisk AI, till förmån för internationella AI-tjänster.

5**Kompetensutveckling och AI-litteracitet**

Fram tills nu har diskussionen om AI i skolan handlat väldigt mycket om elevernas fusk och hur skolorna ska hantera det. Så smått börjar vi få en diskussion om användning, men då det saknas forskning om hur AI till exempel kan stötta undervisningen befinner vi oss fortfarande på en ganska övergripande nivå. Vad som kan konstateras är att generativa AI-verktyg på sikt kan utmana inte bara vad vi gör i skolan, utan också syftet med utbildningen. AI kan påverka vad kunskap är, vem som har auktoritet, vad ett läraryrke är värt, och hur vi definierar ett professionellt omdöme.

Därför är det nödvändigt att säkerställa att det löpande görs analyser av hur skolsystemet påverkas av AI-transformationen samt att forskning som undersöker effekterna på skolsystemet finansieras och följs noga.

Framtidens utbildning

Skolväsendet är avgörande för att bygga Sveriges resiliens och kompetens, och utan en nationell sammanhållen plan och strategi för AI i utbildningsväsendet försvagas Sveriges möjligheter att skapa ett hållbart och inkluderande digitalt samhälle. Därför behöver såväl barn, elever och deltagare, som skolans personal få kompetensutveckling inom AI och digitalisering.

Den senaste internationella ICILS-studien visar att fyra av tio svenska åttondeklassare inte kan skilja på fakta och åsikter på nätet. Den visar också att kunskaperna skiljer sig stort beroende på elevernas socioekonomiska status. Samtidigt rullar EU ut sin AI-strategi med ett stort medföljande investeringspaket. Utbildning, kompetens och säkerhet är i fokus och det ska börjas redan i grundskolan. Parallellt utvecklar OECD och EU-kommissionen ett gemensamt ramverk för AI-kunnighet för skolan. Syftet är att definiera kunskaperna, färdigheterna och attityderna som elever behöver för att kunna förstå och hantera AI på ett säkert sätt. Ramverket kommer att vara en del av PISA 2029 och ett första utkast presenterades den 22 maj 2025 ([AILit Framework](#)). EU bedömer att 61 procent av Europas vuxna behöver stärka sina digitala färdigheter för att säkra Europas tillväxt och vara attraktiva på arbetsmarknaden. Därför vill EU se investeringar i lärarfortbildning, högre utbildning och livslångt lärande.

Satsningar på att läsa, skriva och räkna genomförs nu av regeringen. De är grundläggande kompetenser, men det är digital kompetens också. Att inte ha en plan för AI i skolan är detsamma som att ge fritt spelrum för felanvändning. Det riskerar att leda till att barn och elever lämnas helt ensamma att hantera den teknik de redan möter i sin vardag. Förbundet anser att samtliga barn, elever och deltagare bör få möjlighet att utveckla de kunskaper och de kompetenser som behövs för att kunna ta del av den AI-utveckling som nu pågår.

Sverige behöver också satsa på kompetensutveckling inom AI för skolans personal för att säkerställa att vi når kompetenskravet i EU:s AI-förordning (art 4). Kravet innebär att alla som kommer i kontakt med AI i skolan måste ha kunskap om etik, användning och säkerhet. Saknas det en nationell plan för hur detta ska göras, kommer kompetensutvecklingen bli olikvärdig och avhängig engagemanget hos olika skolhuvudmän.

7

Tips och råd för ansvarsfull användning av AI

Det är en god idé att redan nu börja integrera AI-frågan i det systematiska arbetsmiljöarbetet, i samverkansstrukturer och i dialog med huvudmannen. Här är några saker du kan tänka på, och några sätt vi som förbund kan stötta dig.

Tips till medlemmar:

- Börja prata om AI lokalt. Lyft frågan i facklig samverkan, på APT eller i din ledningsgrupp.
- Inventera vilka AI-verktyg som redan används i din verksamhet. Finns det någon policy och vem är ansvarig för den?
- Se inte AI som en vanlig upphandling, utan hantera det som verksamhetsutveckling. Det är ingen fråga för enbart en IT-avdelning, det är en fråga som också berör det pedagogiska ledarskapet och det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM)
- Ställ krav på utbildning och stöd. Det är ett lagkrav att alla som använder AI måste få adekvat utbildning
- Var vaksam på skugg-AI, alltså AI-verktyg som används i verksamheten utan dialog, konsekvensanalys eller rättssäkerhet

Detta kan Sveriges Skolledare hjälpa till med:

- Som medlem kan du alltid kontakta din lokalförening eller förbundets centrala chefsrådgivning om du behöver stöd.
- Förbundet sysslar med påverkansbete för att lyfta skolledares behov i lagstiftning, standarder och strategier.
- Förbundet anordnar utbildningsinsatser och seminarier för dig som vill öka din kunskap om AI, arbetsmiljö och ledarskap.

På DIGG:s och IMY:s webbplatser finns bra stödmaterial för AI i offentlig sektor. SuntArbetslivs material är en bra utgångspunkt för att ta upp AI-frågan i det systematiska arbetsmiljöarbetet

Ställningstagandet Innovation och intention är beslutat av Sveriges Skolledares förbundsstyrelse 2025 och är kopplat till mål 2 "Hållbar arbetsmiljö" samt mål 3 "Stark och tydlig profession" i förbundets verksamhetsplan.

Läs mer om förbundets politik på webbplatsen, länk i QR-koden.

